

Адам Нарушевич

(Adam Naruszewicz 1733–1796)

Адам Нарушевич рођен је 1733. у Пињску. Био је језуит, дворски историчар и песник, црквени (бискуп) и државни великодостојник, сенатор Републике. Историчари књижевности традиционално га називају оцем пољског класицизма. Још за живота стекао је надимак „пољски Хорације“ и сматран је наследником Јана Кохановског.

Родитеље је изгубио у најранијој младости. Језуитску школу у Пињску завршио је у 15. години; тамо је и ступио у језуитски ред. Године 1748. послат је на студије у језуитску школу у Лиону. После десетогодишњег боравка у иностранству вратио се у земљу и у периоду од 1754. до 1755. предавао у најнижем наставничком звању латински језик на Вилњанској академији. Језуити су га представили кнезу Михалу Фридерiku Чарториском, актуелном великом канцелару Литве, који га је узео под своју заштиту и постао његов мецена – платио му је, поред осталог, вишегодишње путовање по Европи (Италија, Немачка, Француска). Кад се с овог пута вратио, добио је на Вилњанској академији катедру поетике, стила и историје књижевности. Нешто касније био је ректор ове високе школе. Језуитски ред га је потом послао у Варшаву, где се латио професуре у школи Collegium Nobilium код Конарског. Од 1771. био је уредник часописа *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* (= пријатне и корисне забаве) и редовни учесник тзв. „ручкова четвртком“ (*obiady czwartkowe*) код краља. По укидању језуитског реда нашао је уточиште код кнежева Сапјеха.

Нарушевич је био близак сарадник краља Станислава II Августа Поњатовског и присташа Устава од 3. маја 1791. Обављао је низ титуларних црквених и државних дужности; носилац је неких од највиших пољских одликовања тога времена.

Умро је 1796. у Јанову Подласком, где је и сахрањен; завештао је да му се на скромном гробу уклеше епитаф: „Cor meum et caro mea requiescit in spe“ (= моје срце и моје тело почива у нади).

Стваралаштво

Нарушевич је писао историјска дела и песме, а прославио се и као преводилац. У његовом стваралаштву доминира класицизам, али још су видљиве и наслаге барока (склоност према компликованим формама).

Преводио је Тацита, Хорацијеве песме, с грчког – Анакреонта.

Године 1778. појавила се двотомна збирка Нарушевичевих песама, објављиваних дотле у разним часописима и алманасима.

Оде. Нарушевич је био свестран стваралац који се огледао у различитим књижевним жанровима. Најцењеније су му биле *оде*, писане поглавито у духу друштвене дидактике. У њима је проповедао похвалу разума који ће својом стваралачком снагом савладати све препреке које човеку поставља природа. У првом тому његових *Песама* из 1778. нашле су се четири књиге „лирике“, у које су разврстане оде. Поред мноштва пригодних, посвећених појединим истакнутим личностима, међу познатије спадају:

- *Hymn do słońca* (Химна сунцу)
- *Duma do słowika* (Дума¹ славују)
- *Hymn do Boga* (Химна Богу)
- *Hymn do czasu* (Химна времену)
- *Hymn do przyjaźni* (Химна пријатељству).

Идиле. У други том *Песама* уврштене су идиле, сатире, басне и епиграми.

Иако се није прославио својим идилама, међу познатије спадају:

- *Dafne* (Дафне)
- *Wiosna* (Пролеће)
- *Pacierz staruszka* (Старчева молитва)

¹ Дума (књижевна врста) – лирско-епска песма пореклом из украјинског фолклора.

- *Strumień* (Поток)
- *Małżeństwo szczęśliwe* (Срећан брак)
- *Do poezji* (Поезију)...

Сатире. Нарушевичевих осам сатира подударало се у целини с програмским деловањем пољског просветитељства. То су:

- *Sekret* (Тажна)
- *Szlachetność* (Племенитост)
- *Głupstwo* (Глупост)
- *Wiek zepsuty* (Покварени век)
- *Pochlebstwo* (Ласкање)
- *Chudy literat* (Мршави списатељ)
- *Reduty* (Бал под маскама)
- *Małżeństwo* (Брак)

Нарушевичева програмска сатира *Покварени век* следи мисао Жана Жака Русоа и осуђује цивилизацију која доводи савремени му свет до дегенерације и пропасти. Потребан је повратак у „златни век“ кад су се људи руководили моралним вредностима и неговали основне врлине. Идеја повратка „изворима“ (ad fontes) има утопијски карактер. Та „добра“ прошлост није дефинисана ни временски, ни просторно, већ је важна само једна мисао: данас је лоше...

За просветитељство је типична и сатира *Мршави списатељ*. У њој се Нарушевич обрушава на духовни и интелектуални примитивизам шљахте, која – поносна на своје *сарматско* порекло – не познаје ни националну културу, ни књижевност. Као штиво довољни су јој календари, рецепти за лекове и пророчанства. Садржај сатире изложен је кроз дијалог. Један од учесника у разговору професионални је списатељ и жали се да живи у сиромаштву јер људи не читају књиге. Као пример наводи свој сусрет с једним шљахтићем из провинције који му је дошао с намером да купи нешто за читање. Док је бирао књигу која би му одговарала дуго је извољевао. Песме су за њега лакрдија, *Пољска историја* (вид. ниже) неважна јер су из ње избачене легенде о Краку и Ванди,

Тацита не чита јер је био паганин, а књиге о вођењу имања њему не требају, јер и без њих зна како се обрађује земља. Напослетку за читање бира – календар...

Историја пољског народа. Прославило га је историографско дело *Историја пољског народа (Historia narodu polskiego, II–VII, 1781–1788)* које је покривало пољску историју од X до краја XIV века. Прву књигу коју је намеравао да посвети претхришћанској, патријархалној прошлости Пољске није завршио нити за живота публиковао. Био је изузетно критичан у избору и интерпретацији материјала и радикално је ревидирао дотадашње изворе. Одбацио је као пуку празноверицу легендарну историју Пољске пре примања хришћанства (легенде о Краку, Ванди, Попјелу и Пјасту...)

Ода **Балон.** Данас је најпознатија Нарушевичева ода – **Balon** (= балон) из 1789. године, у којој пропагира своја рационалистичка и необично оптимистичка убеђења. Инспирирана је за оно време невероватним догађајем: демонстрацијом лѐта у балону коју је у Варшави извео француски аеронаутичар Жан Пјер Бланшар са супругом. Тај догађај Нарушевич представља као доказ да су могућности просвећеног човека неограничене: лет балоном остварење је вечитог сна човечанства оваплоћеног у миту о Икару. Нарушевичева ода имала је, дакле, првенствено *дидактичку* функцију и служила је као подстрек за стицање знања, развијање умећа, савладавање препрека које су само наизглед несавладиве. Ода *Балон* дуго се приписивала другом песнику пољског просветитељства – Станиславу Трембецком, али данас преовладава уверење да је ова карактеристична ода Нарушевичево дело.